VIZIUNEA LUI EUGEN SIMION ASUPRA STATUTULUI AUTORULUI ÎN TEXTUL BIOGRAFIC

Doctorandă **Oxana STANȚIERU**
Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălți

EUGEN SIMION'S POINT OF VIEW ABOUT THE AUTHOR'S STATUS IN THE BIOGRAPHICAL TEXT

Summary. The author's status and authority in the literary work have been contested several times so far. With memoir boom, life storytelling has become pervasive and deliberations on the author's place and presence in the text have emerged as a distinct area of study.

The present article aims at presenting Eugen Simion's point of view about the author's status in the literary works in general and in the autobiographical ones in particular. The Romanian critic has been searching for the signs of the author in the text so persistently, that it has become the obsession of his critical activity and his series of very important studies centred on this problem are of great importance.

Keywords: Eugen Simion, life storytelling, memoir, author's status, author's presence, autobiographical work.

Rezumat. Statutul și autoritatea autorului în textul literar au fost contestat în repetate rânduri. Odată cu expansiunea memoriilor, dar și a altor genuri biografice, deliberările despre locul și prezența autorului în text devin o arie distinctă de studiu.

Prezentul articol își propune să prezinte punctul de vedere al lui Eugen Simion cu privire la statutul autorului în operele literare, în general, și în cele autobiografice, în special. Criticul român a căutat semnele autorului în text atât de persistent, încât a devenit obsesia activității sale critice, iar studiile centrate pe această problemă sunt de o importanță deosebită.

Cuvinte-cheie: Eugen Simion, narațiune biografică, memorii, statutul autorului, prezența autorului, opera autobiografică.

Un fapt bizar se petrece în veacul nostru: în timp ce teoria literară anunță că autorul este mort, asistăm la o veritabilă invazie de biografii, memorii, jurnale. [...]. Nu spun că această literatură înlătură opera de ficțiune, nu spun nici că documentul, pe măsură ce este scris (transcris), poate ignora ficțiunea. Spun doar că, într-o epocă în care individul este dominat de mecanismele istoriei, apar numeroase, foarte numeroase scrieri care vorbesc în chip direct de spectacolul unei individualități.
(Eugen Simion) [1, p. 5].

Reputatul critic Eugen Simion, „figură emblematică a culturii românești", cum îl definește congenerul său, criticul Mihai Cimpoi [2, p. 8], „un exeget de mare încredere" al jurnalului, cum îl numește mai tânărul critic Costi Rogozanu [3, p. 5], adevărat „spirit al amplitudinii", dedică o parte însemnată a lucrărilor sale prozei biografice. Criticul a semnat o serie de lucrări de referință pentru studiul prozei jurnaliere, a celei memorialistice, a diarismului în general și al biograficului: *Ficțiunea jurnalului intim* (2001, în 3 volume); *Genurile biograficului* (2002); *Întoarcerea autorului: eseuri despre relația creator-operă* (2013). Căutarea necontenită a semnelor auctoriale, ale umanului creator, devine preocuparea principală a lucrărilor care constituie un amplu ciclu tematic despre proza subiectivă. Descoperirea *semnelor umanului,* transformată în tema majoră a criticului: *tema autorului și statutul acestuia,* este prilej de a medita asupra raporturilor între viață și literatură, dar și de a-și cunoaște propria identitate, aflată în continuă redefinire. Eugen Simion, criticul pentru care *tema autorului* este într-o relație indisolubilă cu *tema identității omului,* are convingerea că este absolut greșit să eliminăm problematica omului într-un mod progresiv, în special, din proza subiectivă: „Nu *textul*, ci *omul* contează și trebuie să conteze într-o scriere intimă"[4, p. 287-288].

Polemizând cu ideile exegetului francez Roland Barthes, cele cu privire la *moartea autorului* ca *act de scriitură* și *moartea autorului* ca *fapt istoric*, Eugen Simion consideră că întoarcerea autorului în text se realizează pe două planuri, definite prin componentele lor dominante:

BDD-A29235 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:30 UTC)

▪ *componenta esențialistă,* care demonstrează prezența instanței auctoriale prin natura textului intim și

▪ *componenta istorică,* motivată de faptul că atât literatura, cât și critica readuc în centrul atenției figura autorului.

Aceste planuri relevă dubla natură a exegezei lui Eugen Simion: critică și metacritică.

Studiul *Întoarcerea autorului*, unul dintre primele din seria tematică, pornește de la intenția de a găsi răspuns la întrebarea *cine vorbește în operă*, de a explica relația dintre creator și operă și de a stabili statutul autorului în textul biografic. Criticul își fundamentează viziunea despre statutul autorului, trasând scenariul dispariției autorului din gândirea critică și estetică a secolului al XX-lea, pe urmele lui Mallarmé, Proust, Barthes, Foucault. Astfel, prima mișcare a înstrăinării este constatarea că scriitura este un spațiu neutru, din care dispare orice identitate auctorială.

Următorul pas este substituirea scriitorului prin lector, sau, în termenii lui Roland Barthes, „moartea ritualică, naștere condiționată". Așadar, anunțând retragerea autorului, se constată moartea mitului acestuia și, totodată, se recunoaște nașterea altui mit, cel al lectorului, care este eliberat de tutela autorului. Aceasta duce la schimbul statutului lectorului: funcția neutră de martor inert este înlocuită de cea de „ordonator" de sensuri, figura acestuia devenind centrală în existența textului.

Următoarea pasă a fost dată de Michel Foucault, inventatorul conceptului de *fonction-auteur*, care limitează funcția autorului până la cea de asigurare a economiei în proliferarea sensului. Ulterior, Roland Barthes revine asupra statutului autorului în text, precizând, de această dată, că *autorul* este mort ca instituție, ca persoană civilă, dar autorul revine în text ca *obiect de dorință* a lectorului, ca proprietar al textului.

Ultima intervenție, surprinsă de Eugen Simion în această schemă a înstrăinării, este lansarea noțiunii de „structură a unei existențe", care recuperează pentru autor funcția de copist al textului. Acest amplu proces de înlăturare a autorului de la funcțiile lui a fost urmat de deplasarea considerabilă a interesului criticii, fapt care a generat nemulțumiri în rândul autorilor. Maurice Couturier este promotorul, în opinia lui Eugen Simion, a „genei" autorului în text, care se implică nu doar în seducția lectorului, în manipularea imaginației acestuia, dar și se insinuează în mintea lectorului. Astfel, exegetul are convingerea că nu suntem în drept de a considera lectura inocentă, nemanipulată de autor. Acesta, prin „genă", este prezent în text și în actul lecturii.

Așadar, în paginile lucrării *Întoarcerea autorului* Eugen Simion pune în discuție concepte fundamentale pentru înțelegerea fenomenului *„întoarcerii autorului în text*: în textul/discursul literar și în textul/discursul analitic" [1, p. 1]. Altfel, criticul literar are convingerea că este nedrept să polemizezi în cadrul conceptului de *operă,* fără a lua în calcul „omul pe care noua critică l-a eliminat din ecuație" [1, p. 2], considerând relația ce se stabilește între operă și creatorul care „se descoperă" în procesul creației deosebită. „*Opera* își reclamă și își creează *autorul* de care are nevoie", afirmă Eugen Simion.[1, p. 3]. Explicația criticului este că lectura unei opere nu presupune, cel puțin la început, interogații despre autor și statutul acestuia. Totuși, la un anumit moment și la o anume treaptă a cunoașterii „începem să căutăm pe exilatul care așteaptă la porțile lecturii"[1, p. 3]. Eugen Simion, care esențialmente caută în operă „semnele umanului", s-a interesat în acest studiu în ce măsură existenta creatorului a intrat în literatură, prin memorii, jurnale, autobiografii, devenind ea însăși literatură.

Preocupat de două niveluri ale analizei: *universal* și *istoric*, Eugen Simion abordează în primul capitol al cărții (*Contre Saint-Proust*) problema „întoarcerii autorului" ca element generator al textului literar, din punct de vedere teoretic, iar capitolele *Structura unei existente, Strategia criticilor* și *Dialoguri* vizează problematica instanței auctoriale. În privința recuperării autorului în paginile textului, exegetul Eugen Simion punctează două valuri de întoarcere a autorului în text:

▪ prin scrierile optzeciștilor, care readuc autorul ca instanță a textului,

▪ prin proliferarea genurilor biograficului, în care autorul revine ca persoană empirică.

Lectura acestui studiu oferă un punct de vedere pertinent despre ce înseamnă *a exista, a scrie* pentru un autor de literatură autobiografică și care este *strategia criticilor* în receptarea acestor opere. Or, E. Simion consideră, pe urmele lui Proust, că adevăratele rădăcini ale unei opere literare stau dincolo de circumstanțele aparente, în *eul profund* al creatorului care se manifestă prin intermediul operei.

Următoarea, în ordinea cronologică a apariției, este lucrarea *Ficțiunea jurnalului intim*. Publicarea ei în anul 2001 își justifică aplicabilitatea într-o perioadă când genurile biograficului, în special jurnalul și memoriile, se bucură de interes sporit, motivat de neîncrederea cititorului în ficțiunea literaturii și în rolul autorului în text. Compozițional, criticul Eugen Simion își structurează demersul în trei fascicule. Volumele *Există o poetică a jurnalului*, *Intimismul european* și *Diarismul românesc* pun bazele teoriei scriiturii intime în literatura română. În ele se concentrează rodul muncii de documentare, dar și de lectură a diaristicii europene și românești, precum și sinteza teoriilor ce vizează acest domeniu.

BDD-A29235 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:30 UTC)

Primul volum, *Există o poetică a jurnalului*, este în esență un studiu teoretic contrastiv în care se face apel la principalele tratate de teorie literară, invocându-se, repetat, nume de referință precum Roland Barthes și Gérard Genette. Considerăm că este de o importanță deosebită anume acest volum, în care sunt stabilite trăsăturile distinctive și evoluția genului, sunt abordate probleme de ordin teoretic etc. Discuția problemei legitimității genului diaristic pornește de la definirea acestuia, care este perceput ca o „tehnică de creație", jurnalul fiind un indiciu de maturitate a culturii, a gradului de dezvoltare a societății și a conștiinței personalității umane. În viziunea lui Eugen Simion, *jurnalul intim* este un „contract al autorului cu sine însuși, un contract sau un pact de confidențialitate care, dacă nu este distrus la timp, devine public și forțează porțile literaturii" [4, p. 18). Exegetul examinează nu doar aspectele ce țin de originea, structura, funcțiile jurnalului, dar și motivele care generează scriitura lui subiectivă. În aria problematică luată în discuție sunt incluse o serie de concepte: *conceptul de autenticitate*, *relația autor-narator-personaje, statutul lectorului, tipologia jurnalului intim, jurnalul intim și literatura, scrierea intimă privită ca „text"* etc.

De o importanță aparte pentru înțelegerea particularităților jurnalului ca specie distinctă este inventarierea principiilor și legilor tipice ale genului: *principiul simultaneității* (amendamentul lui Leiris), *legea calendarității* (atribuită lui Blanchot), *legea artificiului sincerității* (aparținând lui Barthes), *clauza fragmentarității.* În atenția criticului intră și stabilirea statutului autorului în jurnal, care este, pentru Eugen Simion, unul clar. Jurnalul este „expresie directă a autorului", afirmă el [4, p. 8]. Convingerea exegetului se bazează pe ideea că autorul este cel care vorbește în paginile jurnalului despre propria sa persoană. „Cei trei actori nu reprezintă în narațiunea diaristică decât aceeași persoană: diaristul", precizează Eugen Simion [4, p. 187]. Prin urmare, diaristul, autorul celui mai subiectiv gen autobiografic, își domină textul, în ciuda celor ce i-au negat existența în text. Mai mult de atât, criticii literari nu s-au preocupat intens de statutul diaristului mult timp, deoarece nici jurnalul, ca gen biografic, nu se bucura de apreciere. Eugen Simion însă, într-o minuțioasă comparație între autorul-diarist și autorul de ficțiune, definește esența diaristului: „autorul nu scrie despre altcineva sau despre altceva, ci despre *sine* și despre ceea ce este insignifiant și trecător în existența sa; face, pe scurt, o cronică a micii istorii și, pentru a izbuti, își refuză sistematic mijloacele imaginației; diaristul este, dacă vreți, un realist à outrance, egoist, fragmentar, neîncrezător, de regulă, în ceea ce scrie" [4, p. 188]. Criticul surprinde și faptul că autorul de jurnal, cel puțin inițial, nu își propune să fie autor în sensul comun, justificându-l prin faptul că opera este intimă și aparține unei persoane intime. Doar după publicare, statutul jurnalului, dar și al autorului se schimbă. Exegetul consideră că, în momentul când diaristul iese din starea „conspirativă", el devine *autor* în adevăratul sens al cuvântului.

Mai mult decât atât, Eugen Simion afirmă că „între cel care se gândește pe sine și scrie despre sine se interpune scriitura care modifică pe nevăzute și pe neștiute imaginea celui care se gândește și se scrie" [4, p. 191]. Este clar faptul că acest proces de transfigurare, metamorfoză, dar și manipulare este caracteristic tuturor tipurilor de texte și de autori. Totuși, în cazul diaristului, care singur își creează propriul său portret, mecanismul se manifestă într-un mod deosebit. Eugen Simion distinge două modalități ale acestui scenariu: „a) prin voința autorului și b) fără ca autorul să-și dea seama" [4, p. 191]. Exegetul demonstrează că, în primul caz, diaristul își dirijează conștient crearea propriului său portret și adesea are tendința de a se arăta mai bun decât este în realitate, cu alte cuvinte, de a-și pomăda reprezentarea în text . Ceea ce diaristul nu ia în calcul este puterea textului de a corecta intenția autorului, acționând prin propriile sale mijloace. Or, afirmă Eugen Simion, „scriitura poate sugera mai mult decât sau mai puțin decât vrea autorul de pe copertă" [4, p. 191].

În al doilea volum, *Intimismul european*, criticul analizează un număr impunător de jurnale ale diariștilor europeni: Anaús Nin, Michel Leiris, Kafka, Stendhal, Thomas Mann, Jules Renard, Ernst Jünger, Paul Valéry, Amiel, V. Woolf, A. Gide. Metoda de analiză utilizată de Eugen Simion în acest volum este un model real de abordare a diferitor tipuri de jurnale, dar și a diferitor tipuri de diariști.

În cel de-al treilea volum al *Jurnalului intim*, numit *Diarismul românesc*, criticul are în vizor jurnalele scriitorilor români Nicolae Spătaru-Milescu, C. A. Rosetti, T. Maiorescu, G. Galaction, E. Lovinescu, L. Rebreanu, G. Bogza, Mircea Eliade, M. Sebastian, O. Șuluțiu, Jeni Acterian, Arșavir Acterian, P. Comarnescu, R. Petrescu, M. Zaciu, I. D. Sârbu, Alice Voinescu, N. Steinhardt, D. Țepeneag. Volumul debutează cu un capitol de sinteză despre diarismului din spațiul românesc. Autorul aduce în discuție un șir de probleme, precum: *avem sau nu jurnal intim*, *jurnalul ca literatură*, *primele teme de intimism*, *memorialul de călătorie* ș. a. Acest volum impresionează prin meticulozitatea analizei, căreia nu-i scapă metamorfozele eului auctorial, ipostazele acestuia în paginile de jurnal. O trăsătură a diaristului român este, în accepția lui Eugen Simion, „prudența", dar și

BDD-A29235 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:30 UTC)

dominarea de tabuuri, explicația fiind că scriitorii români, în paginile jurnalelor, nu au tendință de a face „cronici ale interiorității"[5, p. 83], ci preferă de multe ori „bârfe și anecdote".

Al treilea studiu din seria tematică a lui Eugen Simion se intitulează *Genurile biograficului*. Criticul Mihai Cimpoi amintește în monografia sa *Modelul de existență Eugen Simion* că lui Eugen Simion ideea scrierii cărții despre genurile biograficului „i-a venit scriind el însuși un jurnal și că *tema biograficului* este una *obsedantă*, care revine în comentariile lui în mod involuntar, ca un act de defulare"[2, p. 161]. Lucrarea continuă meditația critică despre literatura confesivă, aducând dovezi din sfera memoriilor, eseului autobiografic, autobiografiilor. Eugen Simion își începe demersul critic cu un capitol teoretic, numit *Pactul cu istoria*, în care examinează memoriile în contrast cu autobiografia și jurnalul intim, evidențiind un șir de momente esențiale pentru stabilirea statutului autorului în textul biografic. „Autorul de memorii, afirmă criticul, se comportă ca un martor dublu: al existenței sale și epocii sale" [6, p. 11], pe când „în autobiografie și jurnalul intim obiectul discursului este individul însuși (cel care narează)" [6, p. 12]. Pe de altă parte, „în memorii prevalează *pactul cu istoria*, în timp ce în autobiografie și jurnalul intim esențial este pactul autorului cu sine (*pactul autobiografic*)"[6, p. 12]. În textul biografic, prin urmare, „cele trei instanțe narative coincid: autorul este tot una cu cel care povestește și se identifică, în egală măsură, cu acela despre care se povestește" [6, p. 11]. Exegetul are convingerea că autorul textelor biografice se are în vedere în primul rând pe sine, iar istoria este rama evenimentelor narate. Semnând un pact istoric și autobiografic totodată, autorul textului subiectiv, biografic, rescrie evenimente trăite, iar viziunea lui poate schimba sensul faptelor narate, dând naștere literaturii despre existența autorului, o literatură în care omul valorează tot atât cât opera.

Un amplu subcapitol al cărții *Genurile biograficului* este dedicat genurilor înrudite. Exegetul este preocupat să stabilească asemănările și deosebirile dintre genurile biograficului supuse analizei. Acest capitol teoretic este urmat de un șir de comentarii asupra unor autori de literatură subiectivă: Sainte-Beuve, Șerban Cioculescu, Panait Istrati, Octavian Paler, Jorge Luis Borges, Teohar Mihadaș, Laurence Sterne, Dinu Buzzati, Valeriu Cristea, Paul Goma, Miron Kiropol, Belu Ziler, Radu R. Rosetti, Louis Althusser, G. Țepelea, G. Călinescu, Marin Sorescu, André Gide, Alexandru Lapedatu, Albert Einstein, Chagall, Gabriela Melinescu, Constantin Fântâneru, Traian Chelariu, Petre Pandrea, Nichita Stănescu etc. În comentariul *Un memorialist care nu-și iubește secolul și nu se iubește pe sine: Serban Cioculescu*, Eugen Simion propune o tipologie a confesiunii: „*tipul oratoric* (Sfântul Augustin), *tipul dramatic* (Cellini) și *tipul poetic sau problematic* (Jean-Jacques Rousseau)" [6, p. 46] , care, în mod clar, pornește de la modelul auctorial.

În lucrarea *Genurile biograficului* criticul pune în discuție o varietate mare de texte, reunind autobiografii, memorii, jurnale intime, eseuri autobiografice etc. Deși se poate observa că unele momente și aprecieri se reiau dintr-un eseu critic în altul, miza acestei lucrări este de a scoate în prim-plan autorul, fiind considerat generatorul literaturii despre existența autorului. Este o literatură în care acestuia i se recunoaște dreptul de a-și exterioriza existența, deoarece, în accepția exegetului, „autorul este creația operei sale și, totodată, creația numeroaselor discursuri care însoțesc opera" [6, p. 18].

În anul 2008, cartea a fost reluată într-o ediție nouă, adăugindu-i-se un număr impunător de pagini. Eugen Simion răspunde la șirul de întrebări cardinale înțelegerii prozei confesiv-biografice, între care se află și acelea enumerate de Mihai Cimpoi: „Care este esența fenomenului confesării prin intermediul scrierii biografice sau diaristice și cine este autorul care se ascunde în memorii și în însemnările zilnice? Nu cumva acestea reprezintă o revanșă a autorului trimis la plimbare, eliminat din ecuație (cum îi place lui Simion să se exprime)?" [2, p. 162].

În concluzie menționăm că această serie impunătoare de opere, cu o traiectorie analitică coerentă și cursivă, devine, prin amplitudinea și corectitudinea informațiilor critice, nu doar o referință indispensabilă pentru orice cercetător al textelor biografice, dar și o dovadă clară că autorul, în esență, nu a părăsit niciodată opera, ci doar a fost eliminat din ecuație de teoria literară, însă prin *genurile biografice*, revenirea autorul este recunoscută sub formă de *persoană empirică*. Criticii acestui gen de literatură trebuie să țină cont de observația lui Eugen Simion, potrivit căreia „*concediul* autorului a luat sfârșit" [1, p. 391].

BIBLIOGRAFIE

1. Simion E. Întoarcerea autorului: eseuri despre relația creator-operă. București: Univers Enciclopedic Gold, 2013.
2. Cimpoi M. Modelul de existență Eugen Simion. București: Semne, 2014.
3. Rogozanu C. Despre jurnal în o mie de pagini. În: România literară, nr.4, 30 ianuarie-5 februarie, 2002, p. 5
4. Simion E. Ficțiunea jurnalului intim, vol. I. Există o poetică a jurnalului. București: Univers Enciclopedic, 2001.
5. Simion E. Ficțiunea jurnalului intim. vol. III. Diarismul românesc. București: Univers Enciclopedic, 2001.
6. Simion E. Genurile biograficului: [studii critice]. București: Univers Enciclopedic, 2002.

BDD-A29235 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:30 UTC)